

3. Заглада Н. Побут селянської дитини. Матеріали до монографії с. Старосілля / Н. Заглада // Матеріали до етнології. – К., 1929. – Вип.1 – 260 с.
4. Йовенко Л. Дитячий побут як об'єкт українознавчих досліджень / Йовенко Лариса [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=1799>
5. Кісь О. Особливості соціалізації дівчаток в українській сім'ї XIX – початку XX ст. / О. Кісь // Етнічна історія народів Європи. Традиційна етнічна культура слов'ян: збірник наукових праць. – К. : Стило, 1999. – С. 49-55.
6. Кузеля З. Про студії над дітьми / З.Кузеля // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1907. – Т. 9. – С. 11-23.
7. Село Стратин Рогатинського району Івано-Франківської області. Польові матеріали автора, 2009-2012 рр.
8. Село Верхня Липиця Рогатинського району Івано-Франківської області. Польові матеріали автора, 2009-2012 рр.
9. Село Фрага Рогатинського району Івано-Франківської області. Польові матеріали автора, 2009-2012 рр.
10. Сивачук Н. Дитячий фольклор у контексті зимової календарної обрядовості українців / Н. Сивачук // Рідна школа. – 2007. – № 1. – С. 38-41.
11. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка: навч.-метод. посібник / М.Г. Стельмахович. – К. : ІЗМН, 1997. – 232 с.
12. Сявакко Є.І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку / Є.І. Сявакко. – К. : Наукова думка, 1974. – 151 с.
13. Українське народознавство: Навч. посібник / [за ред. С.П.Павлюка, Г.Й.Горинь, Р.Ф.Кирчіва.] – Львів : Фенікс, 1994. – 608 с.
14. Чмелик Р.П. Мала українська селянська сім'я другої половини XIX – початку XX століття (структура і функції) / Р.П.Чмелик – Львів, Інститут народознавства НАН України, 1999. – 142 с.

УДК 930 (477)"192/19326 316.4.063.7 +2-276-7

Сергій Іванович Куксенко
аспірант Черкаського національного університету
імені Б. Хмельницького

ПРИЧИНИ РОЗДІЛЕННЯ В ЄВАНГЕЛЬСЬКО-БАПТИСТСЬКОМУ БРАТСТВІ НА ПОЧАТКУ 60-Х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ: історіографічний аспект

Проаналізовано історіографію з конкретної історичної проблеми – причин розділення в євангельсько-баптистському русі на початку 60-х років XX століття. Зроблено висновок про різне розуміння причин розколу з боку радянських, сучасних світських та конфесійних дослідників.

Ключові слова: історіографія, баптисти, євангельсько-баптистський рух, ініціативна група.

The author analyzes the historiography on specific historical problem – reasons of the separation of Evangelical Baptist movement in the early 1960's. There was made a conclusion about different understanding of these reasons by Soviet, modern secular and religious scholars.

Keywords: historiography, Baptists, Evangelical Baptist movement, the initiative group.

Однією з актуальних тем сучасної історіографії є діяльність за радянської доби протестантських організацій, опозиційних течій, відносин між ними та партійно-державною владою й офіційно визнаними нею керівними органами цих організацій. Спроби осмислення і узагальнення історіографічних надбань з цієї проблематики спеціально не проводилися, а частково здійснювалися у здебільшого відповідних історіографічних оглядах наукових праць та дисертацій сучасними дослідниками Ю.В. Вільховим, В.А.Войналовичем, О.П. Лахно та ін. [4-7; 18; 19].

Метою статті є аналіз історіографічних надбань, проблем розвитку євангельсько-баптистського руху та розколу початку 60-х років XX століття.

На початку 60-х років протиріччя у баптистсько-євангелістському середовищі призвели до загострення конфлікту між керівництвом ВРЄХБ і частиною віруючих, які створили окремий орган – спочатку Ініціативну групу, а пізніше Раду церков. Фактично, виникло дві церковні структури в середовищі євангелістів-баптистів. Більшість дослідників загострення конфлікту називають "розколом". О.П. Лахно поряд з цим терміном використовує поняття "розмежування" [2, 2], Г. Гартфельд – "конфлікт" та "розділення" [10, 29, 65], М. Неволін – "розділення" [26, 105]. Учасник і один із керівників та організаторів створення Ініціативної групи Г.К. Крючков називає ці події "пробудженням", "внутрішньоцерковним рухом" [16, 24].

У дослідників існує різне розуміння причин загострення стосунків у євангельсько-баптистському русі. Радянські дослідники, представники "наукового атеїзму", причини розколу намагалися в першу чергу пояснити занепадом релігії, відходом віруючих від неї, кризою баптизму, а також активізацією антирадянських елементів серед віруючих, посиленням релігійного консерватизму та екстремізму. Так, Ф.І. Федоренко і В.І. Гаркавенко причини розколу пояснюють існуванням "у сектах" двох "тенден-

цій: першої – до об'єднання, другої – до роз'єднання". На їхню думку, наприкінці 50-х років перемагає друга тенденція, що також вказує на кризові явища у релігійних об'єднаннях. "Загострення внутрішньої боротьби – один із симптомів кризи релігії, який свідчить про те, що релігійні організації розділяються, дрібнішають організаційно й ідейно" [39, 153; 9, 5]. Л.А. Сердобольська вважає, що головною причиною розділення стала "внутрішня криза і неспроможність баптизму в цілому, несумісність його ідеології з соціалістичною дійсністю, з потребами людей..." [36, 10]. Е.Г. Філімонов причину розколу вбачає у посиленні консервативних ідей у конфесії, вказуючи, що "саме ідеї консервативного крила в баптизмі і евангелізмі стали ідейною платформою розколу" [41, 97].

Л.М. Мітрохін, характеризуючи події розділення у середовищі евангельських християн-баптистів ще у 70-х років, вказував, що причини розколу набагато глибші, ніж поява "Інструктивного листа старшим пресвітерам ВРЄХБ" і "Положення про Союз евангельських християн-баптистів", він згадав випадки адміністрування стосовно віруючих, дії тих чи інших керівників "Ініціативної групи" тощо. Дослідник змушений визнати, що ці факти "мали місце" та у "певній мірі ... вплинули на появу розколу і форму його прояву", але головну причину вбачав у "загальному становищі баптистської церкви в умовах соціалістичного суспільства, специфічних рисах, які характеризують її сучасну ідеологію, організацію і практичну діяльність" [24, 79]. Автор, за умов панування комуністичної ідеології, не конкретизує детально власне розуміння причин розколу. Але його оцінки об'єднання різнорідних релігійних течій і створення Церкви ЄХБ у 1944 році як "штучної" події, "шлюбу за розрахунком", вказівка на існування релігійних груп, які не підтримали об'єднання, вказують для вдумливого читача, що це саме і є причинами розколу. Л.М. Мітрохін, як і інші радянські дослідники, підтримує також тезу про наявність в середовищі ЄХБ "тенденції до роз'єднання" [24, 78].

Пояснення причин розколу кризою баптизму і релігії взагалі притаманно і іншим радянським дослідникам [1, 5; 2, 11; 3, 29; 8, 16; 13, 61; 15, 162]. Більшість радянських дослідників, критикуючи противників Нового Положення та Інструктивного листа, звинувачує їх в антирадянщині, ворожості до інтересів народу і держави, антигромадській позиції [14, 87; 15, 162; 9, 5; 39, 156].

Радянські дослідники, дотримуючись принципу "партійності", намагалися створити максимально негативний образ учасників та лідерів церковної опозиції. Так, Г.С. Ляліна вважає винуватцями розділення віруючих з "найбільш консервативними поглядами на суспільно-політичний устрій і соціальний прогрес, (які) ратували за ізоляцію вірян від "світу", убачали порятунок церкви в перетворенні її на замкнуту корпорацію типу монастиря..." [22, 26]. Ю.Д. Поліщук вказує, що "Ініціативна група" прагнула під маркою релігійності здійснювати підривну роботу" [30, 55].

Частина радянських дослідників у період перебудови намагалася відійти від упередженого ставлення до релігії взагалі і релігійної опозиції зокрема. Так, Б.І. Гальперін наприкінці 80-х років серед причин розділення поряд з характерними для радянських дослідників твердженнями про кризу баптизму та відхід віруючих від релігії, називає "протиправні дії з боку окремих адміністративних осіб стосовно віруючих, перегини в атеїстичній роботі", запевняє, що "Положення про Союз евангельських християн-баптистів" і секретний "Інструктивний лист старшим пресвітерам ВРЄХБ" стали приводом для розколу, припускає, що "релігійний екстремізм став наслідком атеїстичного екстремізму" [8; 16; 18; 13; 19].

Сучасні дослідники, пояснюючи причину розділення, виділяють низку причин. Так, багатоконфесійність складу ЄХБ та відсутність єдності в евангельсько-баптистському русі виділяють серед причин розділення Г. Гартфельд [10, 29], та М. Яригін [43, 33]. При цьому Г. Гартфельд документи ВРЄХБ оцінює як такі, які "спрокували розділення" [10, 65]. На думку М. Яригіна, основна причина розколу у відсутності "єдності в евангельсько-баптистському русі", протиріччях між Евангельськими християнами, які зайняли положення лідерів в утвореному в роки війни Союзі ЄХБ... виступали за реформи, та власне баптистами, які багато в чому дотримувалися консервативних поглядів" [43, 33].

Ю. Решетников, С. Санников вважають до деякої міри справедливим твердження про наявність богословської причини розколу у відстоюванні баптистських принципів, адже "керівництво ВРЄХБ переважно складалося з колишніх евангельських християн". Але поряд з цим автори указують, що саме Нове положення і Інструктивний лист привели до розділення братства [32].

Нав'язані владою віруючим "Положення про Союз евангельських християн-баптистів" і секретний "Інструктивний лист старшим пресвітерам ВРЄХБ" вважають причиною розколу Я.В. Стоцький, І.В. Саламаха, А.А. Моренчук та ін. [34; 38; 25]. Частина дослідників причину розділення вбачають у зростанні невдоволення віруючих залежністю релігійних лідерів від радянської влади, порушенням ВРЄХБ принципів виборності служителів, утвердженням ієрархії духовних осіб. ВРЄХБ втрачає авторитет, зростають протести віруючих проти поступок керівництва братства натиску влади. На це вказують А.М. Колодний і П.Л. Яроцький у колективній монографії "Історія релігії в Україні" [11, 379-380], дослідники В. Войналович [6, 534], С. Савинський [33, 120], Ю. Решетников [31, 56], О. Лешко [20, 18] та ін. Цю думку підтримує також І. Подберезський, стверджуючи, що частина віруючих "вважали, що керівництво братства дуже поступається натиску "зовнішніх", тобто безбожних, властей, і вимагали відмови від всякої співпраці з ними" [29]. Ще більш категоричний у звинуваченні керівництва братства учасник і один з організаторів та керівників ініціативної групи Г. Крючков: "служителі церков, навіть диякони, а служителі центру ВРЄХБ цілком, вже у той час всі абсолютно були пов'язані з органами КДБ. Тобто вони були стократними "іудами" [17, 36], а співпраця із спецорганами фактично пронизала діяльність

братства [17, 34]. Тому він головну причину розділення вбачає у "тісному незаконному зв'язку ВРЄХБ з владою" для "розкладу [церкви] зсередини", саме із-за цього зв'язку і "відбулося розділення", а "Положення..." і Інструктивний лист вважає наслідком цього зв'язку [16, 19-20]. С. Філатов впевнений, що "Ініціативний рух виник у 1961 р. на основі протесту проти сервільного ставлення ВСЕХБ до властей, її відмови від роботи з дітьми, місіонерства, самостійності у внутрішньоцерковному житті [40]. Ю. Решетников наголошує, що "авторитет ВРЄХБ почав падати ще й тому, що керівництво Союзу не мало змоги реагувати на масові випадки відмови в реєстрації та її анулюванні, що вело до закриття громад" [31, 56].

Пояснення причин розділення як результату цілеспрямованої політики влади на обмеження релігії, тиску і переслідування віруючих, множення всіляких заборон характерно для сучасних дослідників В. Любашенко, В.А. Войналовича, Г. Чьорнера, Ю. Вільхового. Так, В. Любашенко вказує на "відверті гоніння на віруючих, які досягли апогею в роки хрущовської антирелігійної кампанії, масовані спроби придушити релігійну активність руками самих же релігійних центрів, постійне множення всіляких заборон" [21]. На думку В.А. Войналовича, розділення було викликано зростаючим тиском на віруючих та їх лідерів, закриттям громад, відвертою дискримінацією й системними беззаконнями, "безпосереднім результатом партійно-державної політики стосовно пізньопротестантських спільнот" [6, 534, 537]. На переконання Г. Чьорнера, причини розділення – дії радянської влади, яка "примусила Всесоюзну Раду ЄХБ обмежити церковне життя, паралізувати роботу серед дітей і підлітків", адже фактично керівники релігійних об'єднань були залучені в антирелігійну боротьбу [42, 207].

Частина дослідників дотримується думки, що розділення у євангельсько-баптистському братстві було ініційовано і спровоковано радянською владою для ослаблення конфесії. Це переважно конфесійні історики Ю. Решетников, С.В. Санніков, О.В. Сінічкін, М. Неволін. Так, Ю. Решетников переконаний, що розкол в баптизмі був ініційований, передбачений і спровокований Радою у справах релігійних культів та органами безпеки для того, щоб "мати можливість більш легко боротися з кожним угрупованням, нашо-вхуючи їх один на одного" [31, 57]. С.В. Санніков стверджує, що представники державних органів влади, ініціюючи прийняття і поширення Інструктивного листа, "як далекоглядні і досвідчені політики, прекрасно усвідомлювали, що результатом його стане розкол... саме розколу євангельського руху і протистояння різних його груп один одному вони і домагалися" [35]. Цю думку Ю. Решетников, С. Санніков виклали і у п'ятому томі колективної монографії "Історія релігії в Україні", підготовленій НАН України: "представники Ради в справах релігійних культів та органів держбезпеки, які ініціювали Інструктивний лист і "Положення...", мали на меті розкол євангельсько-баптистського братства й наступне нацьковування однієї частини розколотої спільноти на іншу" [12]. О.В. Сінічкін вважає, що оскільки усі кроки ВРЄХБ (щодо прийняття "Положення..." і Інструктивного листа), відмови від діалогу із невдоволеними, а потім і відлученням учасників ініціативної групи від церкви) було зроблено під тиском і контролем державних органів, то "тим самим ми маємо ще один непрямий доказ ініціації розколу владою" [37]. Цю думку підтримує і М. Неволін, стверджуючи, що влада, змушуючи ВРЄХБ прийняти спірні документи, прагнула "внести розділення в середовище євангельських віруючих. Далі боротися з релігією в особі двох ворожих один до одного церковних об'єднань владі було вже значно простіше" [26, 105]. Категорично заперечують подібні твердження В.А. Войналович, стверджуючи, що "такий намір не лише не підтверджується документально, а й суперечить генеральній лінії радянської політики щодо пізніх протестантів: досягти максимальної керованості та тотального контролю за об'єднаннями віруючих" [6, 540], та О. Кашірин, запевняючи, що "уряд вважав за краще управляти протестантами, об'єднуючи їх різні групи у великі конфесійні об'єднання" [44, 21].

О. Лахно підтримує позицію авторів, які стверджують, що органи світської влади спровокували розколи в церкві ЄХБ. Дослідник вважає, що це була "провокація з боку держави", яка "вийшла з-під контролю – державі й партії виявилось набагато складніше боротися з розколом, аніж утримувати в межах закону велике та єдине штучно створене братство шести конфесій" [18, 4-6].

На думку конфесійного історика Т. Нікольської, крім вказаних вище факторів, розколу сприяло також і те, що "влада уміло використовувала розбіжності серед віруючих, боротьбу самолюбств" [27].

Низка дослідників акцентує увагу, що наприкінці 50-х – на початку 60-х років з'явилися сприятливі умови для розвитку релігійної опозиції. Адже у радянському суспільстві відбувалися значні суспільно-політичні зрушення, тому активізація віруючих і їх прагнення скликати зі'їзд, невдоволення надмірною централізацією в баптистській церкві, Положенням про Союз євангельських християн-баптистів та Інструктивним листом старшим пресвітерам відбувалося на фоні десталінізації, "удосконалення соціалістичної демократії" [8, 19; 27]. О.П. Лахно вважає, що "нові установчі документи Всесоюзної Спільноти (ВС) ЄХБ 1959р. були лише приводом до розколу, його каталізатором, тоді як причини й передумови визрівали ще з середини 1940-х рр., пов'язані, з одного боку, з посиленням державного тиску на права й свободи віруючих громадян, а з другого – появою в євангелізмі та баптизмі лідерів, які відійшли від традиційних принципів негативного ставлення конфесії до влади" [18, 5].

На думку О.І. Панич, "Конфлікт між радянською владою і баптизмом у 60–70-х роках ХХ ст. був значною мірою зумовлений тим, що пропаганда матеріалістично-атеїстичних ідей за формою нагадувала релігійну пропаганду, яка ... є невід'ємною складовою релігійної практики євангельських християн-баптистів" [28].

Отже, у науковій літературі існує різне розуміння дослідниками причин розділення у євангельсько-баптистському русі у 1960-х рр. Науковці по-різному пояснюють мотиви дій керівництва ВРЄХБ,

релігійних активістів, які вимагали проведення широкого обговорення проблем розвитку братства на з'їзді, впливу на ці процеси державних органів. Наявність значно спектру поглядів на ці проблеми демонструє важливість і недостатню дослідженість даного питання.

Використані джерела

1. Арсенкин В.К. Кризис религиозности и молодежь / В.К. Арсенкин. – М., 1984. – 62 с.
2. Арсеньев В.А. Баптисты-раскольники: кто-они? Докум.-публиц. очерк / В.А. Арсеньев, В.И. Данилов. – Харьков: Прапор, 1980. – 88с.
3. Белов А.В. Секты, сектанство, сектанты / А.В. Белов. – М.: Наука, 1978. –152с.
4. Вільховий Ю.В. Політика радянської держави щодо протестантських церков в Україні (середина 40–70-х років ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спеціальність 09.00.11 "Релігієзнавство" / Ю.В. Вільховий. – К., 2003. – 20 с.
5. Вільховий Ю. Розкол Спільки євангельських християн-баптистів та діяльність прибічників Ради Церков на Львівщині (60-ті роки ХХ ст.) / Ю. Вільховий // Історія релігій в Україні: у 2 кн. – Кн. 1. – Львів: Логос, 2001. – С.139 – 145.
6. Войналович В.А. Партиїно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940-1960-х років: політологічний дискурс / В.А. Войналович. – К. : Світогляд, 2005. – 742 с.
7. Войналович В.А. Партиїно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940 – 1960-х років: політологічний дискурс: автореф. дис. здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук: спец. 23.00.02 "Політичні інститути та процеси" [Електронний ресурс] / В.А. Войналович, – К., 2006. – 38 с. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2006/06vvarpd.zip>.
8. Гальперин Б.И. Религиозный экстремизм: кто есть кто/ Б.И. Гальперин. – К.: Политиздат Украины, 1989. – 131 с.
9. Гаркавенко В.И. Идеологи современного баптизма / В.И. Гаркавенко. – М., 1970. – 32 с.
10. Гартфельд Г. Научное исследование концептуализации богословських доктрин в жизни євангельських християн-баптистов под руководством Всесоюзного Совета ЕХБ в бывшем Советском Союзе. Брюссель 1987 (пер.). – Черкаси : ТОВ "Вид-во "Смірна".
11. Історія релігії в Україні: Навчальний посібник / [За ред. А.М.Колодного, П.Л.Яроцького]. – К.: Знання, 1999. – 735 с.
12. Історія релігії в Україні [Текст] : у 10 т. Т. 5. Протестантизм в Україні : ранній протестантизм. Пізній протестантизм. Баптизм / редкол. П. Яроцький. – К. : Світ знань, 2002. – 424 с
13. Каушанский П.Л. С претензией на истину: о взглядах и деятельности экстремистов от баптизма / П.Л. Каушанский. – Одесса: Маяк, 1988. – 250 с.
14. Клибанов А.И. Из мира религиозного сектанства / А.И. Клибанов. – М., 1974. – 257 с
15. Клибанов А.И. Религиозное сектанство в прошлом и настоящем / А.И. Клибанов. – М.: Наука. – 1973 – 265 с.
16. Крючков Г.К. Великое пробуждение ХХ века / Г.К. Крючков. –М.: "Христианин" МСЦ ЕХБ, 2008. –512 с.
17. Крючков Г. Вместо автобиографии. "Господь... был с ним" /Вестник истины. Духовно-назидательный журнал международного Союза Церквей ЕХБ. – 2007. – № 4 –5. – С. 32-44.
18. Лахно О.П. Опозиція в євангельсько-баптистському русі в УРСР (середина 40-х – 80-ті роки ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спеціальність 09.00.11 "Релігієзнавство" [Електронний ресурс] / О.П. Лахно. – К., 2008. – 20с. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2008/08loprsrs.zip>.
19. Лахно О. П. Церковна опозиція Євангельських християн-баптистів в Україні (1940 – 1980 – ті роки) / О. П. Лахно. – Полтава : Друкарська майстерня, 2009. – 285 с.
20. Лешко О.В. Протестантські громади Закарпаття 1945–1991 рр.: автореф. дис. на здобуття. наук. ступ. канд. іст. наук: спец. 07.00.01 "Історія України" / О.В. Лешко. – Ужгород, 2008. – 22 с. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2008/08lovgzr.zip>.
21. Любашенко В. Сучасний євангельсько-баптистський рух в Україні: оновлення традицій / В. Любашенко // Людина і світ. – 1996. – №6. – С. 6–10.
22. Лялина Г.С. Баптизм: иллюзии и реальность [Електронний ресурс] / Г.С. Лялина. – М.: Политиздат, 1977. – 175 с.
23. Максимилианов Г.Г. Баптисты-раскольники – кто они? / Г.Г. Максимилианов. – Донецк, 1970. – 48с.
24. Митрохин Л.Н. Баптизм / Л. Митрохин. – М.: Политиздат, 1974. – 262 с.
25. Моренчук А.А. Релігійні процеси в Україні у 1953 – 1964 роках (на матеріалах західних областей): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 09.00.11 "Релігієзнавство (історичні науки)" [Електронний ресурс] / А. А. Моренчук. – Острог, 2006. – 20 с. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2006/06taamzo.zip>.
26. Неволин М. Конфликт в Союзе ЕХБ 1959-1963 г.г. [Електронний ресурс] / М. Неволин // /Богословские размышления (Theological Reflections). – 2006. – №7. – 101-116 с. – Режим доступу: <http://www.eaaa.info/files/Articles/NevoLin2006rus.pdf>.
27. Никольская Т. Кто такие "отделённые"? [Електронний ресурс] / Т. Никольская // "Мирт". Євангельская газета. – 2001. – №5(30). – Режим доступу: <http://gazeta.mirt.ru/?2-40-191--1>
28. Панич О.І. Контроль за проповідницькою діяльністю євангельських християн-баптистів як складова політики "наукового атеїзму" / О.І. Панич // Наука. Релігія. Суспільство. – 2007. – №2 – С.125–128.
29. Подберезский И.В. Быть протестантом в России [Електронний ресурс] / И.В. Подберезский. – М.: Благовестник, 1996. – 382 с. – Режим доступу: http://sherna.demos.su/biblio/in_rus.
30. Поліщук Ю.Д. Баптизм колись і тепер / Ю.Д. Поліщук. – Ужгород: "Карпати", 1976. – 56 с.
31. Решетников Ю. Об'єднавча тенденція та сепаратизм в історії вітчизняного баптизму / Ю. Решетников // Українське релігієзнавство. Бюлетень Української Асоціації релігієзнавців і Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України. – 2000. – №13. – С. 50–60.

32. Решетников Ю. Обзор истории евангельско-баптистского братства на Украине [Електронний ресурс] / Ю. Решетников, С. Санников. – Одесса: Богомыслие, 2000. – 246 с. – Режим доступу: http://krotov.info/history/20/iz_istori/reshetn.html.
33. Савинский С. Н. История русско-украинского баптизма: Учеб. пособ. / Савинский С. Н. // Евангельские христиане-баптисты. – О.: Одесская Богословская Семинария, 1995. – 128с.
34. Саламаха І.В. Діяльність Ради Церков Євангельських Християн-баптистів в Україні У 1965-1969 рр. / І.В. Саламаха // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Провісита, 2007. – Вип. XXI. – 560 с. – С. 247-252.
35. Санников С.В. Двадцять років християнства [Електронний ресурс] / С.В. Санников. – Одесса: Богомыслие, Одесская богословская семинария, 2001. – Т.2. Второе тысячелетие. – Режим доступу: <http://agiasma.narod.ru/1234/5555/366.html>.
36. Сердобольская Л.А. Сектанство и семья / Л.А. Сердобольская. – Л. "Знание", 1976. – 40с.
37. Синичкин А.В. История евангельских христиан-баптистов в СССР с декабря 1959 по 1966 год [Електронний ресурс] / А.В. Синичкин. – Режим доступу: <http://mbchurch.ru/publications/library/18/>.
38. Стоцький Я.В. Конфесійні трансформації у західних областях України (Галицький регіон) в контексті державно-релігійної політики у 1944-1964 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра іст. наук: спец. 09.00.11 "Релігієзнавство" [Електронний ресурс] / Я.В. Стоцький – К., 2009. – 40 с. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe.
39. Федоренко Ф.И. Внутрицерковная и межцерковная борьба в сектантстве / Ф.И. Федоренко // Религия и идеологическая борьба. Сборник трудов. – М.: Московский Ордена Ленина и Ордена Трудового Красного Знамени педагогический институт им. В.И. Ленина. – 1974. – С. 153-167.
40. Филатов С. Российский протестантизм: успех в равнодушном к вере обществе [Електронний ресурс] / С. Филатов. – Режим доступу: <http://www.archipelag.ru/authors/filatov/?library=1002>.
41. Филимонов Э.Г. Христианское сектанство и проблемы атеистической работы / Э.Г. Филимонов. – Киев: Политиздат Украины, 1981. – 183с.
42. Чёрнер Г. Хорошего держитесь: Церкви и религиозные объединения в Российской державе, Советском Союзе и независимых государствах, возникших после его распада / Г. Чёрнер; пер. с нем. Ю.А. Голубкина. – Х.: Майдан, 1998. – 488 с.
43. Ярыгин Н.Н. Происхождение и эволюция российского баптизма (на материалах Волго-Вятского региона): автореф. дис. на соскание учён. степ. докт. филос. наук: специальность 09.00.13 – "Религиоведение, философская антропология, философия культуры" [Електронний ресурс] / Н.Н. Ярыгин. – Москва, 2008. – Режим доступу: http://www.ceninauku.ru/news/page_22255.htm.
44. Kashirin A. Protestant minorities in the soviet Ukraine, 1945-1991 A dissertation Presented to the Department of History and the Graduate School of the University of Oregon in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy [Електронний ресурс] / A. Kashirin. – June 2010. – Режим доступу: http://www.google.com.ua/search?q=Kashirin+A.+Protestant+minorities+in+the+soviet+Ukraine,+1945-1991&hl=ru&client=firefox-a&hs=Uc&tbo=d&rls=org.mozilla:ru:official&lr=lang_ru

УДК [930.85 : 021] (477.52) "1930/1950"

Олександр Ігорович Чижов
аспірант Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ЗАКЛАДІВ наприкінці 30-х – на початку 50-х років ХХ століття

У даній статті досліджується стан та особливості роботи бібліотечних закладів Сумської області напередодні та у роки Великої вітчизняної війни, а також у повоєнний період. Спеціальна увага приділяється повоєнній відбудові бібліотечної мережі.

Ключові слова: бібліотечні заклади, Сумська область, культура.

This article is concerned with situation and work features of Sumy region library establishments before and during The Great Patriotic War and in the postwar period. The main emphasis is on post-war library network reconstruction.

Keywords: library establishments, Sumy region, culture.

Період, що досліджується, був одним з найбільш складних періодів для бібліотечної справи Сумщини. Напередодні Великої вітчизняної війни зі створенням Сумської області було сформовано і її бібліотечну мережу як цілісну систему. Війна перешкодила подальшому розвитку бібліотечної справи в регіоні та нанесла величезних втрат бібліотекам області. Але відносно швидка відбудова бібліотечної справи в області, що розпочалася відразу після звільнення цього регіону радянською армією, є прикладом сумісних дій влади та населення.